

Socrates' droom

(Uit: Socrates, maak muziek! Boom, Amsterdam 2017, p. 9-10)

Aan het begin van Plato's *Phaedo*, de dialoog over wat vergankelijk is en wat niet, vertelt Socrates dat hij zijn leven lang een terugkerende droom had die hem opdroeg: 'Socrates, maak muziek en oefen je erin!' Het gekke daarvan was dat hij altijd in de overtuiging had geleefd dat hij al lang 'de hoogste muziek' bedreef, namelijk de filosofie. Daarin denk je immers na over de hoogste dingen en hun harmonische ordening en dat is precies wat hij zijn hele leven had gedaan. Dus had hij de aansporing uit zijn droom altijd opgevat als de aanmoediging van een hardloper die al aan het hardlopen is. Zoiets als 'zet hem op!' of 'houd vol!' Maar nu, in de gevangenis, na zijn veroordeling tot de gifbeker, had hij, toen hij die droom weer opnieuw kreeg, bedacht dat de betekenis ervan misschien wel een heel andere zou kunnen zijn. De Atheners hadden hem bestraft voor ongeloof en het bederven van de jeugd. Dat was weliswaar geheel ten onrechte, maar wellicht betekende de droom dat hij 'de gewone muziek' teveel had verwaarloosd, dat wil zeggen, de muziek van het volk en zijn rechters. In dat geval was de opdracht van de droom dat hij een betere verbinding moest leggen tussen de hoogste en de lagere muziek, de onvergankelijke ideeën van de filosofie en de vergankelijke, tijdgebonden opvattingen van de mensen. Want in het menselijk bestaan zijn hoog en laag, verheven en gewoon aan elkaar verbonden, net als leven en dood, genot en pijn, ziel en lichaam, waken en slapen en al die andere polariteiten in het bestaan: wie het een wil moet het ander erbij nemen en ze in verbinding brengen met elkaar. Pas dan kan er harmonie ontstaan, muziek.

Daarom was hij in zijn cel begonnen een lied voor Apollo te schrijven en op muziek te zetten, zoals een gewone muzikant zou doen.

Zoals zo vaak in Plato's dialogen is dit verhaaltje een metafoor voor wat volgt. Harmonie, oorspronkelijk een timmermansterm, is de verbinding van ongelijke delen tot een sterk en samenhangend geheel. Van daaruit is het een verbinding van allerlei tegenstellingen gaan betekenen, met name in de muziek. Dat is de kunst die uit hoog en laag, hard en zacht, snel en langzaam een welluidend geheel maakt. En wat geldt voor de kunst geldt ook voor het leven. In feite is muziek een metafoor voor het hele bestaan, wij zijn dagelijks in de weer met het afstemmen van tegenstellingen en het zoeken van harmonie. Daarvoor heb je ideeën nodig, want wat harmonieën zijn in de muziek, zijn ideeën voor het denken. Een idee is een harmonische ordening van wat gefragmenteerd en tegenstrijdig lijkt te zijn.

In dit boek ga ik na wat de droom van Socrates betekent voor ons die 25 eeuwen later leven dan hij. Mijn hypothese is dat hij ons nog steeds veel te zeggen heeft. Ook in onze tijd zijn er allerlei tegenstellingen die verbonden moeten worden tot een harmonie. Nog steeds geldt dat echte, werkzame ideeën een vorm van harmonie zijn. Ook het omgekeerde geldt,

dat muziek ideeën weergeeft. Bovendien heeft de hechte verbinding van muziek en filosofie consequenties voor het voeren van gesprekken, zoals Socrates die ons heeft voorgedaan: een gesprek wordt pas echt interessant of krijgt pas dan enige diepgang als er een soort welluidendheid ontstaat. Er zit muziek in, zeggen we dan, of: het klinkt me als muziek in de oren.

Ik denk dat er meer waarheid zit in zulke metaforen dan we denken.